

товарну біржу», Закон України «Про цінні папери і фондову біржу», Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» тощо.

ПАШКО П.В.

Пашко П.В., Наумов О.Б.

МИТНА БЕЗПЕКА У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ВИЗНАЧЕННЯ І ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КАТЕГОРІЙ

І. Вступ. В сучасних умовах розвитку економіки України особливого значення набуває інтеграція до світової господарської системи. Курс на активізацію зовнішніх зв'язків всебічно підтримується з боку держави. Стратегічним завданням є зростання зовнішньоторговельного обороту, підвищення експорту товарів та забезпечення позитивного сальдо. За роки незалежності на державному рівні було здійснено низку важливих заходів щодо лібералізації зовнішньоекономічної діяльності в Україні, розширення прав підприємств і організацій у цій сфері. Втім лібералізація неминуче пов'язана з загостренням викликів та збільшенням загроз. На цьому шляху одним з найважливіших завдань є оптимізація вигод та загроз, що супроводжують інтеграційний процес. Отже, на передній план виходить проблема забезпечення безпеки держави, що вимагає формування відповідної державної політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності та митного регулювання.

У зв'язку з цим важливим науковим завданням є дослідження теоретичних, методологічних та прикладних засад забезпечення зовнішньоекономічної та митної безпеки. Насамперед слід визначити зміст цих понять та зв'язок з категорією „національна безпека”.

В економічній науці останнім часом активно досліджуються категорії „національна безпека” та „економічна безпека” їх критерії, показники, механізми реалізації, ведеться активна дискусія з цих питань [1, 2]. Втім, проблему не можна вважати остаточно вирішеною. Зокрема, недостатньо уваги приділено дослідженню поняття митної безпеки держави, її взаємозв'язку зі складовими національної безпеки та визначенню спряжених з нею категорій.

ІІ. Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретичних питань визначення змісту поняття „митна безпека” її місця та ролі у системі національної безпеки держави.

ІІІ. Результати. Існування людини потребує певних умов: природно-кліматичних, ресурсних, соціальних та інших, причому всі ці системи повинні бути адаптовані для задоволення потреб людини. Одною з таких систем є економічна, призначення якої полягає у забезпеченні потреб суспільства та окремих індивідів.

Згідно з теорією потреб, основною, після потреб фізіологічних, є потреба безпеки. Так А. Маслоу у створеній ним ієрархії потреб відносить потреби самозбереження (безпека, захищеність) до другого рівня. які стоять вище фізіологічних потреб (голод, спрага) та передують соціальним потребам (почуття духовної близькості, любов). [3, с.199.]

Якщо розглядати потреби не окремого індивідуума а суспільства (як суспільства взагалі, так і суспільства обмеженого кордонами держави або території) то класифікацію А. Маслоу не можна вважати застосовною. Для людської спільноти, як групи людей об'єднаних спільними інтересами, цілями, умовами життя, традиціями тощо, первинною потребою є безпека. Лише у безпеці людина спроможна існувати, відтворюватись та ефективно працювати.

В умовах стрімкого розвитку суспільства, поняття "безпека" одержало досить широке розповсюдження в науковій літературі у зв'язку з зростанням кількості небезпек і уваги до них [4, 5].

Сучасне розуміння цього поняття дає „Великий тлумачний словник сучасної української мови” який трактує „безпеку” як стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує [6, с.43].

Слід відзначити, що всі спеціалізовані джерела розкривають категорію „безпека” через поняття „небезпека”, яке у сучасній економічній літературі асоціюється з поняттями „ризик”, „загроза”, „виклик”, „вплив”. Отже, сутність самого поняття „безпека” полягає у можливості або здатності протистояти різноманітним небезпекам, загрозам, викликам, впливам, ризикам. Втім, розуміння поняття безпеки має уточнюватись або змінюватись відповідно до об'єкту вивчення. Тому вважаємо за доцільне детальніше розглянути зміст поняття „національна безпека”, яке сьогодні ототожнюється з „безпекою держави”.

Поняття національної безпеки впливає з поняття національного суверенітету. С. Мочерний писав, що поняття „суверенітет” взагалі визначається як незалежність держави від інших країн при проведенні внутрішньої і зовнішньої політики в інтересах народу за одночасного реального втілення прав окремої особи і трудового колективу [7]. Національна безпека, за С. Мочерним, є складовою національного суверенітету.

Згідно Закону України „Про основи національної безпеки України” сутністю категорії „національна безпека” є захищеність життєво важливих потреб, інтересів і цінностей людини, населення, держави та її регіонів, що гарантовані Конституцією та законодавчими актами України, від внутрішніх та зовнішніх загроз, яка забезпечується діяльністю державних органів по виключенню (зниженню) небезпеки та створенню безпечних умов життєдіяльності [8].

Схоже визначення міститься у Постанові Верховної Ради України "Про концепцію (основи державної політики) національної безпеки України". Національну безпеку розуміють як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, що є необхідною умовою збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей [9].

С. Мочерний давав наступні визначення категорії „національна безпека”: найкоротше (внутрішня сутність) – комплекс ефективних заходів з боку держави, суспільства (у тому числі громадянського) і особи, за допомогою яких забезпечується захист демократичної системи суспільних відносин, здійснюється їх розвиток в інтересах народу; розгорнуте (з урахуванням основних ознак, властивостей, якісних сторін сутності) – система заходів з боку основних суб'єктів суспільства, які забезпечують повновладдя нації на своїй території в усіх сферах суспільного життя на основі власності на національне багатство; повне визначення – система ефективних економічних, правових, політичних, ідеологічних та інших заходів у всіх сферах національної безпеки, які забезпечують стабільний розвиток цих сфер у їх взаємодії в інтересах народу і дозволяють йому здійснювати соціальний контроль над ефективністю цих заходів та їх втіленням [7].

Потреби в безпеці пов'язані з прагненням і бажанням держави досягти стабільного й безпечного стану та містять у собі потреби у захисті від економічних, екологічних, технологічних, соціально-економічних та інших небезпек з боку оточуючого середовища і упевненість в тому, що пріоритетні потреби держави та людини будуть задовольнятися (Рис. 1).

Отже, метою безпеки є комплексний і системний вплив на потенційні і реальні загрози, досягнення стабільного функціонування в нестабільних зовнішніх і внутрішніх умовах, забезпечення виявлення, зниження та нейтралізації ризик-факторів, які безпосередньо впливають як на саму діяльність, так і на її специфіку.

Оскільки національна безпека є складною системою, то вона має свої підсистеми, елементи, складові. Основні елементи національної безпеки можна поділити на дві групи: силові (воєнна, внутрішня безпека) та несилові (політична, економічна, соціальна, енергетична, екологічна, гуманітарна, демографічна, інформаційна та інші складові) які мають певну специфічну своєрідність, але всі вони знаходяться в тісному взаємозв'язку та взаємозалежності. При цьому економічна складова є основою національної безпеки.

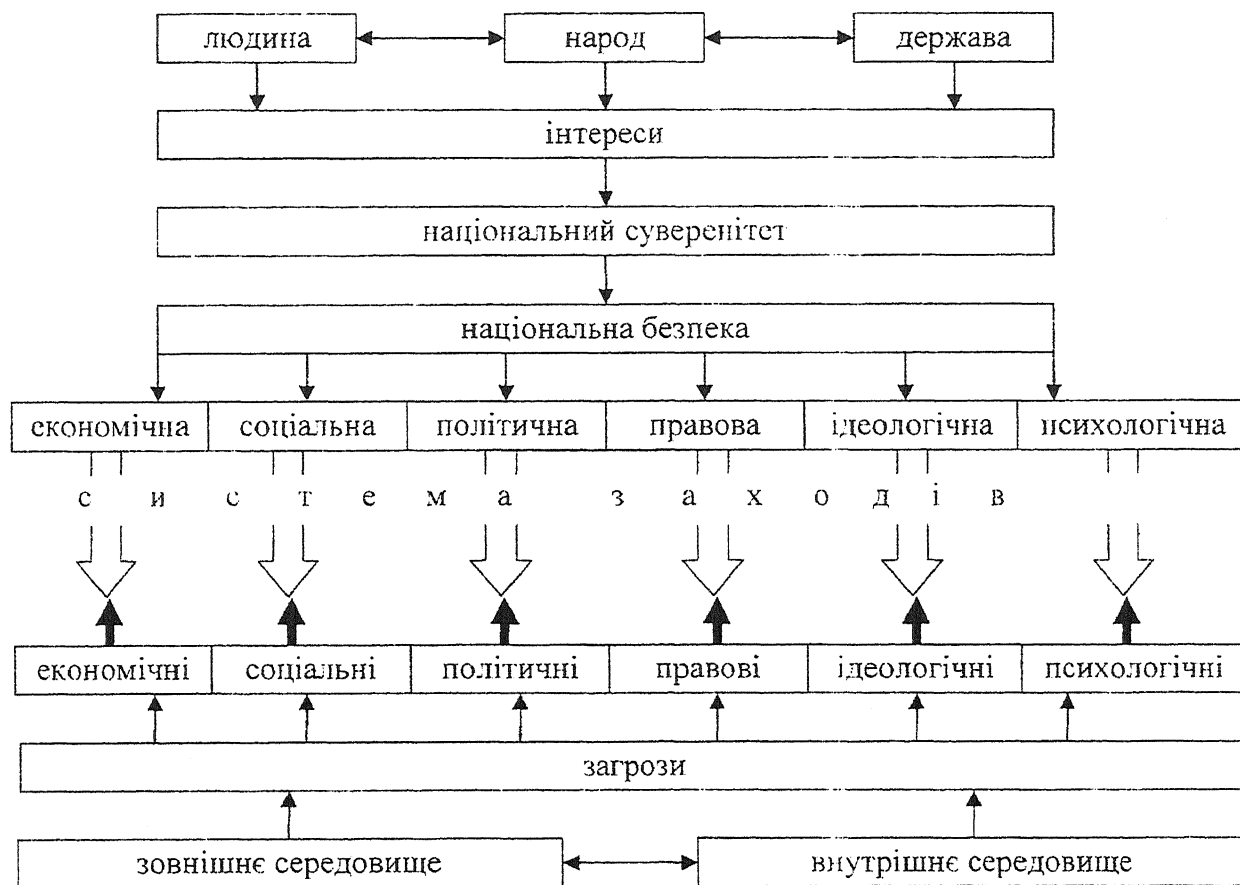


Рис. 1. Взаємозв'язок категорій та структура „національної безпеки”

Взагалі, наведені складові є умовними, оскільки економічна безпека є досить широким поняттям, яке охоплює і економічну, і науково-технічну, і інформаційну складові, екологічну сферу тощо [7].

Як вказується у Стратегії національної безпеки України у сучасному світі нівелюється різниця між внутрішніми та зовнішніми аспектами безпеки, зростає вага несилових складових її забезпечення [10].

Сьогодні, коли протистояння держав найчастіше виражається у економічній сфері, однією з найважливіших складових національної безпеки безперечно є економічна безпека та її складові – зовнішньоекономічна та митна безпеки. Так, О. Белов вказує, що економічна політика є визначальною складовою національної безпеки, її системоутворюючим чинником [11].

Б.А. Райзберг, Л.П. Лозовський та С.Б. Стародубцев трактують поняття економічної безпеки наступним чином: 1) створювані державою умови, що гарантують недопущення нанесення господарству країни непоправної шкоди від внутрішніх та зовнішніх економічних загроз; 2) запобігання витіку конфіденційної інформації з фірми, порушення комерційної таємниці, здійснення економічних диверсій [12, с. 31].

Економічна безпека визначається Концепцією національної безпеки України як такий стан національної економіки і кредитно-фінансової системи, який дає можливість:

- а) гарантувати економічний розвиток держави на підставі досягнень науково-технічного прогресу;
- б) зберігати або швидко оновлювати виробництво в умовах припинення зовнішніх поставок або надзвичайних ситуацій внутрішнього характеру;
- в) забезпечувати стійке функціонування своєї кредитно-грошової системи і задоволення потреб суспільства за несприятливих внутрішніх і зовнішніх умов [13].

Вченими пропонується й інші визначення поняття економічної безпеки: як стан захисту національних інтересів; як стійкий стан національної економіки; як незалежність національної економіки [7, 14, 15]. Наприклад, С. Мочерний розкриває це поняття через категорію „суверенітет” і пропонує наступне визначення економічного суверенітету (у політекономічному аспекті) – це власність народу на своє національне багатство, на основі якої уповноважені ним органи влади самостійно здійснюють регулювання економіки та зовнішньоекономічної діяльності в його інтересах [7].

Економічна безпека держави є комплексною системою, яка включає в себе множини елементів і напрямків. Серед них: фінансова, грошова, енергетична, зовнішньоекономічна, ресурсна, продовольча, валютна тощо. При цьому структура економічної безпеки тісно пов'язана із структурою самої економічної системи (Рис. 2). Досягнення економічної безпеки можливе як результат досягнення кінцевої мети її складових. У протилежному випадку, коли у якій-небудь підсистемі не буде досягнуто суверенітету (безпеки), країна стає частково залежною від зовнішнього оточення (інших країн, міжнародних організацій тощо).

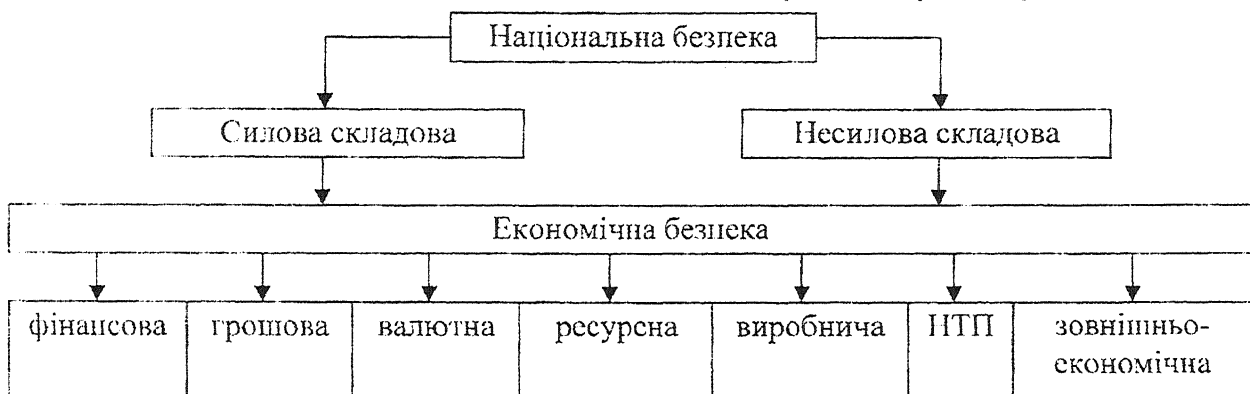


Рис. 2. Структура економічної безпеки держави

Визначення складових економічної безпеки української держави набуває надзвичайного значення, оскільки змінюється структура економічної системи і комплекс заходів економічної безпеки має адекватно реагувати на ці зміни.

В умовах посилення інтеграційних процесів у світовій економіці, поглиблення міжнародного поділу праці, входження України у міжнародний товарний обмін внутрішній стан економіки і добробут народу стає у залежність від зовнішньоекономічної діяльності. Таким чином зовнішньоекономічна складова економічної безпеки набуває великого значення [16].

Оскільки поняття „зовнішньоекономічна безпека” та „митна безпека” впливають з категорії „національна безпека” то їх сутністю є захищеність життєво важливих потреб, інтересів і цінностей людини, населення, держави та її регіонів від внутрішніх та зовнішніх загроз джерелом яких є зовнішньоекономічні зв'язки.

З іншого боку, зовнішньоекономічна та, зокрема, митна безпека являють собою комплекс (систему) ефективних економічних, правових, політичних та інших заходів держави, суспільства і людей із захисту інтересів народу і держави у зовнішньоекономічній сфері, і зокрема, у митній сфері (у тому числі інтересів власності).

Зовнішньоекономічна та митна безпеки спрямовані на задоволення економічних інтересів держави та є важливими складовими її економічної безпеки. Зовнішньоекономічна та митна безпека – це поняття, які мають взаємні пересічення, але взаємно не поглинаються. З одного боку митна безпека впливає з зовнішньоекономічної безпеки та є її складовою, з іншого – митна безпека, яка забезпечується митними органами, знаходиться на стику силових та несилових складових національної безпеки і може бути виділена у окреме поняття.

Митну безпеку держави можливо визначити як стан захищеності економічних інтересів держави в митній галузі, який дає можливість в різних зовнішніх і внутрішніх умовах, незалежно від будь-яких загроз забезпечити виконання митним органом завдань, покладених на нього державою. Під забезпеченням митної

безпеки можна вважати впровадження відповідної сукупності заходів, регуляторів і процедур, які застосовуються для захисту від потенційних та реальних загроз митній безпеці.

В даному контексті поняття „митна безпека” слід розглядати як здатність управлінських рішень в рамках створеної системи захищеності економічних інтересів держави, протидіяти небезпеці в митній галузі.

IV. Висновки. У статті здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано підходи до визначення сутності та змісту поняття „митна безпека” як складової національної безпеки. Подальші дослідження слід спрямовувати на деталізацію поняття митної безпеки, визначення її об’єкта, суб’єкта, системоутворюючих ознак, основних загроз митній безпеці, напрямків формування та вдосконалення її організаційно-економічного механізму.

Джерела та література

1. Горбулін В.П., Качинський А.Б. Методологічні засади розробки стратегії національної безпеки. – Стратегічна панорама. – 2004. – №3. – С.15–24.
2. Ліпкан В.А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України. – К.:Текст,2003. – 600с.
3. Котлер Ф. Основы маркетинга: Пер. с англ. / Общ. ред. и вступ. ст. Пеньковой Е.М. – М.: Прогресс, 1990. – 736 с.,
4. Основні напрями зовнішньої політики України / Джерело: персональний сайт Президента України <http://ww2.yuschenko.com.ua/>;
5. Ківалов С.В., Кормич Б.А. Митна політика України: Підручник. – Одеса: Юридична література, 2001. – 256с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. Ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТ „Перун”, 2001. – 1440 с.
7. Мочерний С. Національний та економічний суверенітет країни // економіка України. – 2005. - №10. – С.4-13.
8. Закон України „Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 р № 964-IV
9. Постанова Верховної Ради України "Про концепцію (основи державної політики) національної безпеки України" від 16 січня 1997 р. № 3/97-ВР // Голос України. – 1997. – 4 лютого. – С. 5.
10. Про стратегію національної безпеки України. Указ Президента України від 12.02.07 №105/2007.
11. Белов О.Ф. Економічна безпека в стратегії реформ / Джерело: Інтернет сайт <http://www.niss.gov.ua/book/belov/6.htm>
12. Райзберг Б.А., Лозовський Л.Ш., Стародубцев Є.Б. Современный экономический словарь. – М.: ИНФРА_М, 1996. – 496 с.
13. Коженювскі Л. Управління безпекою // Актуальні проблеми економіки, 2004, № 1 (31). – С. 147 - 154.
14. Абалкин Л. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение // Вопросы экономики. – 1994. – №12. – С. 5.
15. Афонцев С. Национальная экономическая безопасность: на пути к экономическому консенсусу // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – №10. – С. 30–31.
16. Внешнеторговые сделки / Составитель И.С. Гринько. – Сумы: Фирма „Реал”, 1994. – 464с.: ил.

Романова В.А.

КАПІТАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Вступ. Серед предметів діяльності, засобів і важелів, інших атрибутів ринкової економіки, важливе місце займає капітал. Розвиток і функціонування підприємства в умовах ринкової економіки не можливі без примноження власного капіталу, залучення його з-зовні, організації ефективного використання, тобто, без постійного управління процесами капіталізації.

Проблеми капіталізації, збільшення обсягу капіталу в економіці держави, регіонів, підприємств, ефективного його використання постійно перебувають в центрі вітчизняної економічної науки. Питання формування капіталу підприємств, управління процесами капіталізації вивчались багатьма чільними представниками вітчизняної та світової економічної думки. Це, насамперед, А. Сміт, А. Маршал, Дж. Гікс, К. Маркс, М. Туган-Барановський, Г. Брінгхем, А. Гроппеллі, Н. Нікбахт, І. Бланк та багато інших. Ґрунтовно досліджував суть капіталу, його формування в Україні в часи австрійської колонізації І. Франко.

В сучасній українській науці проблеми капіталізації вирішуються в основному через категорії “приватизація”, “роздержавлення”, “фінансово-кредитна політика”, “ринкова вартість цінних паперів” тощо. На законодавчому рівні за роки становлення незалежної ринкової економіки в Україні вирішено ряд питань управління процесами капіталізації, залучення до капіталізації органів державної та регіональної влади, формування внутрішніх джерел фінансування підприємств та залучення інвестицій з-за кордону. Проте, ряд питань методології, методів і форм здійснення капіталу, процесів капіталізації господарського комплексу регіону вимагають додаткового вивчення і розробки. Зокрема, це стосується оцінки вартості різних способів формування капіталу, оцінки інтенсивності процесів капіталізації, методів оптимізації вибору засобів капіталізації та інші.

Результати дослідження. Виходячи з класичного розуміння поняття капіталу як сукупності коштів та майна, з допомогою яких формується дохід (А. Маршал, І. Франко, М. Туган-Барановський та інші), нами здійснено структуризацію джерел формування коштівної частини капіталу. Виділено три групи джерел